

І.А. Островський, Н.В. Можайкіна

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, Україна

СТАРІННЯ НАСЕЛЕННЯ І ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНИХ СИСТЕМ: ДОСВІД РОЗВИНУТИХ КРАЇН

У статті розглянуто теоретичні проблеми реформування пенсійних систем з урахуванням досвіду розвинутих країн. Акцентовано увагу на проблемах старіння населення і збільшення демографічного навантаження на працездатне населення. Проаналізовано розмаїття підходів до формування системи пенсійного страхування. Підкреслено актуальність залучення показників теоретичного відсотка заміщення трудових доходів пенсією та агрегованого відсотку заміщення для моделювання трирівневої системи пенсійного забезпечення.

Ключові слова: старіння населення, демографічне навантаження, пенсійні системи, теоретичний відсоток заміщення трудових доходів пенсією, агрегований відсоток заміщення.

Постановка проблеми

Воєнні дії в Україні підштовхнули нове осмислення відомих мегатрендів суспільного розвитку, зокрема, демографічного старіння і пенсійного страхування. Проблема пенсійного забезпечення громадян є особливо актуальною для нашої країни, яка останні три десятиріччя переживає стійку депопуляцію населення.

За таких обставин дуже актуальним є дослідження теоретичних обґрунтувань і статистичних вимірювань, узагальнення досвіду розвинутих країн, урахування розмаїття підходів і вироблення національних пріоритетів і напрямків реформування національної пенсійної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Науковий аналіз проблем соціальних змін, зокрема, вікових складників, міжчасового вибору пов'язують з працями Г. Беккера, Ф. Модільяні, І. Фішера, [1–3] та інших класиків.

У вітчизняній науковій літературі суперечності та особливості демографічних проблем, зокрема, вікових зрушень, досліджують О. Гладун, В. Думанська, І. Курило, Е. Лібанова і багато інших вчених [4–7].

Специфіку реформування пенсійних систем проаналізували О. Леванда, І. Чугунов, О. Насібова [8–10] та інші українські дослідники.

Але значна кількість наукових публікацій із зазначених питань потребує подальшого змістовного розгляду і узагальнення. Як завжди, практиці практичного застосування має передувати теоретичне обґрунтування. Окремо треба здійснити акценти на регіональні відмінності рівня та якості життя жителів українських регіонів.

Метою даної статті є дослідження суперечностей реформування пенсійної системи України з урахуванням досвіду розвинутих країн на тлі зростаючих процесів демографічного старіння.

Виклад основного матеріалу

Процес старіння є домінантою демографічної динаміки в Україні та світі в цілому. Україна належить до тридцятки країн світу з найстарішим населенням, що зумовлює як невідворотність масштабної депопуляції в країні, так і гостроту соціально-економічних викликів прогресуючого старіння населення [4, с. 14]. Є суттєві проблеми, пов'язані з недостатньою часткою громадян у працездатному віці, яка повинна забезпечувати життєдіяльність дітей до 16 років та осіб пенсійного віку. Значною є питома вага осіб передпенсійного віку.

Середній та медіанний вік населення України на 1 січня 2022 року склали 42,2 і 42,0 років [11, с. 40] на тлі помітно меншої частки молоді, що найближчими роками вступатиме в працездатний вік.

Зрушення демографічного навантаження на працездатних протягом років незалежності ілюструє табл. 1. На тлі зниження сукупного вікового навантаження питома вага осіб пенсійного віку зросла майже на одну третину, а частка молоді до 16 років скоротилася фактично в 1,5 раза.

Сучасна пенсійна система України багато в чому ґрунтується на засадах радянської розподільчої пенсійної системи. Оплата пенсійних відрахувань нинішніх пенсіонерів здійснюється переважно за рахунок нарахувань працівників. Так, у 2020 році 68,7% доходів фонду становили саме внески працюючих громадян на страхові пенсії. Ще 31,5%

доходів принесли бюджетні трансферти на нарахування страхових пенсій та інші соціальні виплати [8, с. 68].

Таблиця 1
Демографічне навантаження на населення
віком 16–59 років у 1991–2021 роках на 1 січня
відповідного року [11, с.40]

Рік	На 1000 осіб постійного населення віком 16–59 років		
	загальне навантаження	у тому числі особами у віці	
		0–15 років	Понад 60 років
1991	708	389	319
1995	677	368	309
2000	673	326	347
2005	588	258	330
2010	561	238	323
2015	607	256	351
2016	618	260	358
2017	632	265	367
2018	647	269	378
2019	660	271	389
2020	671	272	399
2021	682	271	411

У 2003 р. з ухваленням Закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» в Україні була впроваджена трирівнева модель, яка поєднала солідарну (I рівень); добровільно-накопичувальну (II рівень) та недержавну пенсійні системи (III рівень) [12]. Але фактично функціонують тільки дві підсистеми: солідарна та недержавна.

Ризиками накопичувальної підсистеми в наших реаліях є додаткове навантаження на бюджет, інфляція і тотальна недовіра населення до банків та інших фінансових установ [7, с. 123].

Незважаючи на підвищення пенсійного віку, впровадження трирівневої моделі навантаження на пенсійну систему продовжуватиме залишатися високим. Тому є ризик невиконання державою своїх соціальних зобов'язань перед майбутніми пенсіонерами.

За такими обставинами дуже актуальним є дослідження теоретичних обґрунтувань і статистичних вимірювань, узагальнення досвіду розвинутих країн, урахування розмаїття підходів і вироблення національних пріоритетів і напрямків реформування пенсійної системи України.

Процес зміни вікової структури населення, збільшення у ньому частки осіб старших вікових груп відбувається із різною швидкістю й у різних

масштабах, але є універсальним феноменом з різноманітними економічними та соціальними наслідками, які зачіпають ринок праці, сфери медичного та соціального обслуговування, розподілу державних фінансів. Очікувана тривалість життя у світі збільшилася з 64,05 років у 1990 р. до 72,98 років на початку 2022 р. та, за прогнозами, до 2050 року складе 76,7 років [13]. У Європі та Північній Америці вже зараз цей рівень вищий за 78 років. За останні 10–15 років працівники віком 55 років і старше суттєво збільшили свою присутність на ринку праці. В Америці, Азійсько-Тихоокеанському регіоні та в Європі їхня частка досягла 15–17% загальної чисельності робочої сили [14].

Помітний глобальний тренд підвищення питомої ваги осіб пенсійного і передпенсійного віку викликав різні підходи до організації національних пенсійних систем у межах соціального страхування.

У групі розвинених країн, в яких демографічні зміни найбільш очевидні, на зміну ідеям руйнівного впливу «демографічної кризи», викликаного зростанням тривалості життя на суспільство, зокрема переведення все більшої частки виробленого продукту від активної до неактивної частини суспільства, що веде до спаду виробництва та стагнації продуктивності праці, погіршення становища молоді та підризу принципу солідарності поколінь, приходять більш збалансовані підходи. Нові установки виходять із факторів зростання оплачуваної та неоплачуваної зайнятості осіб старшого віку, можливостей стимулювання зростання виробництва нових видів товарів та послуг, включаючи підтримку задовільного стану здоров'я, підвищення ролі літніх громадян як платників податків та внесків, у тому числі податків на споживання (їх частка становить у розвинених країнах 30–50% загального обсягу оподаткування), розширення споживання вікового населення з джерел, накопичених активів, а не за рахунок державної благодійності [15].

Структура джерел фінансування витрат літніх громадян віком 65 років і більше істотно відрізняється навіть у країнах із близьким рівнем соціально-економічного розвитку, але з різними моделями соціального страхування та забезпечення. В Австрії – країні з класичною розподільчою пенсійною системою – 85% становлять державні трансферти, 10% – власні нагромадження та 5% – доходи від зайнятості. У Швеції частка першого параметра перевищує 90%, у Німеччині частка трансфертів – 58%, а частка власних активів громадян похилого віку становить 40%. У Великобританії ці два основні джерела коштів співвідносяться приблизно як 45% та 50%, а частка зайнятості опускається у західноєвропейських

держав до 2–3%. У неєвропейських країнах з ринками, що формуються (країни Латинської Америки, Китай, Південна Корея) державні трансферти в структурі споживання не перевищують 50% витрат, основну їх частину становить сімейна підтримка і доходи від зайнятості [16].

У більшості країн діють спеціальні, переважно пільгові, правила оподаткування доходів пенсіонерів. Але є й винятки: у 10 країнах ОЕСР податки на індивідуальні доходи пенсіонерів та працюючих громадян однакові, а в низці північноєвропейських держав (Швеція, Данія, Ісландія) оподаткування пенсій є вищим, ніж доходів від зайнятості. Натомість є приклади повного звільнення пенсіонерів від сплати податків. У багатьох випадках пільгові режими діють щодо страхових внесків. Як правило, пенсіонери не сплачують пенсійних внесків і на страхування з безробіття, але беруть участь у медичному страхуванні. У низці країн вони роблять внески «солідарності» на фінансування певного кола соціальних завдань. У середньому у країнах ОЕСР пенсіонери з доходами, розрахованими за наявності повного страхового стажу, виплачують як прямих податків близько 10% свого доходу. Для працюючих громадян із середньою заробітною платою податки та внески (без урахування внесків роботодавця) становлять 26% від заробітної плати [14].

Ступінь реалізації функції згладжування доходів громадян після припинення зайнятості різними пенсійними системами частково характеризує показник теоретичного відсотка заміщення трудових доходів пенсією (TRR). Коефіцієнт заміщення показує розрахунковий розмір гіпотетичної пенсії працівника із середньою заробітною платою протягом першого року після призначення пенсії порівняно із заробітком перед пенсією у базовому випадку (тобто з 40-річною кар'єрою та виходом на пенсію в офіційному пенсійному віці).

У табл. 2 подано TRR різних країн світу.

Таблиця 2
Коефіцієнт теоретичного заміщення пенсією заробітної плати (TRR) (2020 р.) [14]

Країна	Половина середньої зарплати	Середня зарплата	Подвійна середня зарплата	Вік виходу на пенсію
1	2	3	4	5
Велика Британія	70,6	49,0	38,2	67
Німеччина	46,6	41,5	33,0	67
Данія	125,1	80,0	61,3	74

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5
Італія	74,6	74,6	74,6	71
Литва	31,5	19,7	13,8	65
Польща	31,8	30,6	30,0	65(60)
США	49,6	39,2	27,3	67
ОЕСР	64,5 (64,0)	51,8 (50,9)	44,4 (43,7)	65 (60)
Фінляндія	56,6	56,6	56,6	65
Франція	60,2	60,2	51,9	66
Швеція	61,4	53,3	67,2	65
Японія	43,2	32,4	26,9	65
Бразилія	88,4 (93,3)	88,4 (93,3)	88,4 (93,3)	65(62)
Китай	90,6 (72,2)	71,6 (55,7)	62,1 (47,5)	60(55)

*У дужках для жінок за наявності різниці

Цей показник коливається від більш ніж 70% у країнах Південної Європи до 20% у Литві. У менш оплачуваних працівників, згідно з діючими правилами, у рамках перерозподільних механізмів передбачені вищі показники заміщення, але ця практика не є загальною. При скороченні страхового стажу рівень заміщення знижується, наприклад, за стажу 20 років у загальному випадку на 20–40% від базового рівня. Протягом найближчих десятиліть, згідно з прийнятими законодавчими нормами в рамках загального курсу на скорочення зростання або зниження державних витрат, коефіцієнт заміщення пенсією трудових доходів для працівників із тривалим стажем знижуватиметься. Але в одних випадках це зниження буде суттєво, на 25–30 процентних пунктів (наприклад, Італії та Польщі), в інших — менш значно — до 10% (Фінляндія, Данія)

Інший можливий індикатор рівня пенсійного забезпечення — агрегований відсоток заміщення (ARR) — показує співвідношення медіанних доходів осіб пенсійної вікової групи до медіанних доходів від роботи населення передпенсійного десятиріччя.

Рівень «обтяжливості» фінансування пенсійної системи зі значним ступенем умовності можна характеризувати на основі аналізу розмірів страхових внесків, насамперед у секторі обов'язкового пенсійного страхування, бо вони впливають на вартість робочої сили, а також з урахуванням багатоканальності фінансування пенсій на основі співвідношення суспільних пенсій видатків до ВВП. При порівнянні розмірів внесків доводиться враховувати, що в окремих державах (Іспанія, Великобританія) пенсійні внески включені до складу загальних соціальних внесків, а в інших випадках у пенсійному забезпеченні велику роль відіграють податки (Австралія, Канада та ін.). Найвищий рівень пенсійних внесків в Італії - 33%

від заробітної плати працівника, найнижчі з європейських країн у Литві, де внески робить лише працівник - 8,7% (табл. 3).

Таблиця 3
Страхові пенсійні внески до системи обов'язкового державного страхування (відсоток від заробітної плати, 2020 р.). [14]

Країна	Найманий працівник	Роботодавець	Разом
Австрія	10,25	12,55	22,8
Бельгія	7,5	8,9	16,4
Німеччина	9,3	9,3	18,6
Італія	9,19	23,81	33
Канада	5,25	5,25	10,5
Литва	8,7	–	8,7
Польща	9,8	9,8	19,6
США	5,3	5,3	10,6
Фінляндія	7,15	15,2	22,4
Франція	11,3	16,5	27,8
Японія	9,15	9,15	18,3

Поширеність систем приватного пенсійного страхування (колективних та індивідуальних) значною мірою залежить від щедрості державних програм. Як правило, чим нижчий відносний рівень державного пенсійного забезпечення, тим більшу роль відіграють приватні та додаткові програми. Обов'язкові чи квазіобов'язкові (тобто на основі договорів соціальних партнерів на національному чи галузевому рівнях) діють уже майже у половині країн ОЕСР.

Сучасні демографічні тенденції, зростання частки осіб старшого віку в структурі населення, а також можливі зміни на ринку праці та трансформація умов найму працівників дають підстави прогнозувати значне збільшення фінансового тягаря соціального страхування та забезпечення, що лягає на соціальних партнерів та державу. Однак досвід розвинених країн, які першими зіткнулися з тенденціями збільшення пенсійного навантаження на працююче населення, зменшення числа платників страхових внесків та часткового звуження бази страхових платежів у порівнянні із зростанням кількості літніх, які отримують допомогу та послуги, показав, що фактор старіння має менший вплив на зростання соціальних витрат, ніж інші процеси.

Таким чином, досвід розвинених країн дає достатньо теоретичних підстав і практичних

розробок альтернативних схем реформування пенсійної системи України

Висновки

Підбиваючи підсумки, треба підкреслити, що реформування пенсійних систем в умовах прогресуючого старіння населення потребує ґрунтовного теоретичного аналізу:

1. Демографічне старіння як мегатренд суспільного розвитку сполучає як відомі, так і нові характеристики відповідно до турбулентного стану сучасного глобалізованого світу.

2. Незважаючи на підвищення пенсійного віку, впровадження трирівневої моделі навантаження на пенсійну систему продовжуватиме залишатися високим. Тому є ризик невиконання державою своїх соціальних зобов'язань перед майбутніми пенсіонерами. За таких обставин дуже актуальним є дослідження теоретичних обґрунтувань і статистичних вимірювань, узагальнення досвіду розвинутих країн, урахування розмаїття підходів і вироблення національних пріоритетів і напрямків реформування пенсійної системи України.

3. Водночас оцінка соціальної справедливості щодо пенсій повинна включати крім базових правил (пенсійний вік, мінімальний страховий або трудовий стаж) і такі параметри, як час перебування на ринку праці, соціально виправдані перерви у кар'єрі, різна складність робіт та різні види контрактів.

4. Для більш адекватної оцінки міжкраїнних співставлень необхідно поширити використання коефіцієнту теоретичного заміщення пенсією заробітної плати (TRR) та агрегованого відсотку заміщення медіанних доходів осіб пенсійної вікової групи стосовно медіанних доходів населення передпенсійного десятиріччя (ARR).

5. Тенденції збільшення пенсійного віку та впровадження різних накопичувальних програм для підвищення особистої зацікавленості у пенсійному страхуванні характерні для країн не лише з високим, а й із середнім та нижчим за середній рівнем економічного розвитку.

Література

1. Becker G. S. *Human Capital, Fertility, and Economic Growth* [Електронний ресурс] / G. S. Becker, K. N. Murphy, R. F. Tamura. – Режим доступу: <https://www.nber.org/papers/w3414>. – Дата звернення: 5.03.2023.
2. Fisher I. *The Theory of Interest* / I. Fisher. – New York: The MacMillan Company, 1930. – 601 p.
3. Modigliani F. *The life cycle hypothesis of saving and intercountry differences in the saving ratio. Induction, growth and trade : essays in honour of Sir Roy Harrod* / F. Modigliani. – Oxford : Clarendon Press, 1970. – Pp. 197-225.
4. *Населення України. Демографічні тенденції в Україні у 2002–2019 рр.: кол. моногр. / за ред. О.М. Гладуна. – Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи, 2020. – 174 с.*

5. Думанська В. Демографічні тренди в мегаполісах: приклад столиць країн Європи / В. Думанська // Демографія та соціальна економіка. – 2020. – № 1(39). – С. 20–32.
6. Курило І. Демографічне старіння у столиці України, його особливості та сучасні виклики / І. Курило // Демографія та соціальна економіка. – 2020. – № 3 (41). – С. 17–36.
7. Людський розвиток в Україні. Оцінка та прогноз рівня життя населення: кол. моногр. / за ред. Е.М. Лібанової. – Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи, 2019. – 270 с.
8. Леванда О. Соціальне страхування у країнах світу та перспективи для України / О.Леванда // Бізнес Інформ. – 2021. – № 10. – С. 194–200.
9. Леванда О. Проблемні аспекти соціального страхування в Україні щодо ризиків продовж життя / О. Леванда // Демографія та соціальна економіка. – 2022. – № 2 (48). – С. 58–77.
10. Чугунов І. Фінанси пенсійного забезпечення / І. Чугунов, О. Насібова. – Київ: КНТЕУ, 2017. – 248 с.
11. Населення України: демографічний щорічник. – Київ: Державна служба статистики України. – 2022. – 187 с.
12. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9.07.2003 №1058-IV. – Редакція від 04.12.2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> – Дата звернення: 5.03.2023.
13. World Life Expectancy 1950-2023. Macrotrends. The Premier Research Platform for Long Term Investors. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.macrotrends.net/countries/WLD/world/life-expectancy> – Дата звернення: 5.03.2023.
14. Pension at a glance 2021. OECD and G20 indicators [Електронний ресурс] / OECD – Paris: OECD Publishin, 2021. – Режим доступу: https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2021_ca401ebd-en – Дата звернення: 5.03.2023.
15. Whitehouse R. Pension challenges and pension reforms in OECD countries [Електронний ресурс] / R. Whitehouse, P. Whiteford // Oxford Review of economic policy. – 2006. – Vol. 22. – No.1. – Pp.78-94. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/5216321_Pension_Challenges_and_Pension_Reforms_in_OECD_Countries. – Дата звернення: 5.03.2023.
16. Cylus J. Will population ageing spell the end of the welfare state? A review of evidence and policy option [Електронний ресурс] / J. Cylus, J. Figuera, Ch. Normand. Copenhagen: WHO Regional office for Europe. 2019. – Режим доступу: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31820887> – Дата звернення: 5.03.2023.

References

1. Becker, G. S., Murphy, K. N. & Tamura, R. F. (1990). Human Capital, Fertility, and Economic Growth. Retrieved from <https://www.nber.org/papers/w3414>.
2. Fisher, I. (1930) *The Theory of Interest*. The Theory of Interest. New York: The MacMillan Company, 601.
3. Modigliani, F. *The life cycle hypothesis of saving and intercountry differences in the saving ratio*. Induction, growth and trade : essays in honour of Sir Roy Harrod Oxford: Clarendon Press, 1970, 197-225.
4. Hladun, O.M. (2020). *Population of Ukraine. Demographic trends in Ukraine in 2002–2019*. Kyiv: Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, 174 [In Ukrainian].
5. Dumanska, V. (2020). Demographic trends in megacities: the example of the capitals of European countries.

- Demography and Social Economy*, 1(39), 20–32 [In Ukrainian].
6. Kurylo, I. (2020). Demographic aging in the capital of Ukraine, its features and modern challenges. *Demography and Social Economy*, 3(41), 17–36 [In Ukrainian].
7. Libanova, E.M. (2019). *Human development in Ukraine. Assessment and forecast of the standard of living of the population*. Kyiv: Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, 270 [In Ukrainian].
8. Levanda, O. (2021). Social insurance in the countries of the world and prospects for Ukraine. *Business Inform*, 10, 194–200 [In Ukrainian].
9. Levanda, O. (2022). Problematic aspects of social insurance in Ukraine regarding lifetime risks. *Demography and Social Economy*, 2(48), 58–77 [In Ukrainian].
10. Chuhunov, I. & Nasibova, O. (2017). *Pension finance*. Kyiv: KNTU, 248 [In Ukrainian].
11. State Statistics Service of Ukraine (2022). *Population of Ukraine: demographic yearbook*. Kyiv., 187 [In Ukrainian].
12. Law of Ukraine (2022) On mandatory state pension insurance (9.07.2003, №1058-IV). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> [In Ukrainian].
13. World Life Expectancy 1950-2023 (2023). *Macrotrends. The Premier Research Platform for Long Term Investors*. Retrieved from <https://www.macrotrends.net/countries/WLD/world/life-expectancy>.
14. OECD (2021). *Pension at a glance 2021. OECD and G20 indicators*. OECD – Paris: OECD Publishin. Retrieved from https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2021_ca401ebd-en.
15. Whitehouse, R. & Whiteford R. (2006). Pension challenges and pension reforms in OECD countries. *Oxford Review of economic policy*, vol. 22.,1, 78-94. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/5216321_Pension_Challenges_and_Pension_Reforms_in_OECD_Countries.
16. Cylus, J., Figuera, J. & Normand, Ch. (2019). *Will population ageing spell the end of the welfare state? A review of evidence and policy option*. Copenhagen: WHO Regional office for Europe. Retrieved from <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31820887>.

Рецензент: д-р екон. наук, доц. Д.О. Пруненко, Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, Україна.

Автор: ОСТРОВСЬКИЙ Ігор Анатолійович
кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
E-mail – igostr62@gmail.com
ID ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7444-2560>

Автор: МОЖАЙКІНА Наталія Василівна
кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри економіки та менеджменту
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
E-mail – nvm.natali@gmail.com
ID ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4433-6879>

THEORETICAL ASPECTS OF INTERNATIONAL LABOR MIGRATION AGAINST THE BACKGROUND OF EXTERNAL SHOCKS

I. Ostrovskiy, N. Mozhaikina

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine

The article examines the theoretical problems of reforming pension systems, taking into account the experience of developed countries. Attention is focused on the problems of population aging and increasing demographic burden on the working population. The variety of approaches to the formation of the pension insurance system is analyzed. The relevance of the inclusion of indicators of the theoretical percentage of replacement of labor income by pension and the aggregate percentage of replacement for the modeling of the three-level pension system is emphasized. The problem of pension provision for citizens is particularly relevant for Ukraine, which has been experiencing a steady depopulation of the population for the past 30 years. Under such circumstances, it is very relevant to study theoretical justifications and statistical measurements, generalize the experience of developed countries, take into account the variety of approaches and develop national priorities and directions for reforming the pension system of Ukraine. Demographic changes present pension systems with complex issues of ensuring the fairness and adequacy of pension payments, the sustainability of the systems themselves, and achieving intergenerational equality. The degree of implementation of the function of smoothing citizens' incomes after the termination of employment by various pension systems is partially characterized by the indicator of the theoretical percentage of replacement of labor income by pension (TRR). The replacement rate shows the estimated amount of the hypothetical pension of an employee with an average salary during the first year after the appointment of a pension compared to the earnings before retirement in the base case (with a 40-year career and retirement at the official retirement age). Another possible indicator of the level of pension provision — the aggregated replacement rate (ARR) — shows the ratio of the median income of persons of the retirement age group to the median income from work of the population of the pre-retirement decade. The trends of increasing the retirement age and the introduction of various savings programs to increase personal interest in pension insurance are characteristic not only of countries with a high, but also with an average and below-average level of economic development.

Keywords: *population aging, demographic burden, pension systems, theoretical percentage of labor income by pension replacement, aggregated percentage of replacement.*